אוהעל, ליסקא און סאַטמאַר

עובדות פון הרה"ק רבי צבי הירש מליסקא זי"ע, תלמידו הגדול פון הייליגן ישמח משה זי"ע, דערציילט דורך הרה"ק מסאַטמאַר זי"ע

קומענדיגע וואָך מאָנטאָג פרשת דברים, פאַלט אויס די 179'טע יומא דהילולא פון הגה"ק צדיק כתמר יפרח רבינו משה טייטלבוים זי"ע בעל "ישמח משה" פון אוהעל. פאַקטיש עפנט זיין יאָרצייט אַ סעריע פון דריי יומי דהילולות וואָס פאַלן אויס דעם קומענדיגן חודש, פון אַ רבי'ן, תלמיד און זיין אייניקל. כ"ח תמוז, יומא דהילולא פונעם ישמח משה זי"ע; י"ד אב, יומא דהילולא פון זיין גרויסן תלמיד הגה"ק רבי צבי הירש מליסקא זי"ע "בעל אך פרי תבואה"; און כ"ו אב, יומא דהילולא פון זיין גרויסן אייניקל מרן רביה"ק מסאַטמאַר זי"ע.

עס איז באַקאַנט אַז הרה"ק מהר"י ט"ב זי"ע האָט געהאַט אַן אויסטערלישע דביקות און התקשרות אינעם גרויסן תלמיד פון זיין זיידן, הרה"ק רבי צבי הירש מליסקא זי"ע. לויט ווי די משמשים בקודש פונדערהיים אין סאַטמאַר, ווי אויך די גבאים פון די יאָרן אין אַמעריקע, פלעגן דערציילן, איז געווען טייל פון רבינ'ס הכנה דרבה אויף די ימים נוראים, אז יעדעס יאָר פאַר ראש השנה און במשך די עשרת ימי תשובה פלעגט ער לערנען דעם ספה"ק "הישר והטוב", די דרושים אויף ראש השנה, שבת שובה און יום כיפור פון רבי הערשעלע מליסקא זי"ע.

מען האָט געזען אַ דבר פלא, אַז כידוע איז דער סאטמארע רבי זי"ע געווען זייער אַ שטאַרקער קעגנער פון מעשיות אָן מקורות און עס האָט זיך פון רבי'ן נישט געגאָסן צופיל מעשיות. אָבער ווען ס'איז געקומען צו הרה"ק מליסקא זי"ע פלעגט ער דערציילן מערערע מעשיות און עובדות, אויך אין זיינע הייליגע ספרים טרעפט מען סיפּורים פונעם ליסקא רב זי"ע. ווען דער רבי האָט דערציילט אַ ליסקא מעשה איז ער געוואָרן זייער פאַרקאָכט; ווי נאָר ער האָט אָנגעהויבן דערציילן פלעגט ער זאָגן די ווערטער "דער ליסקא רב" מיט אַ געוואַלדיגע דחילו ורחימו.

נאך אין יאָר תר"ע, 110 יאר צוריק, איז ערשינען דער ספר "דרכי הישר והטוב" פון הגה"צ רבי זאב וואלף גאלדבערגער זצ"ל, בן הגה"צ רבי יוזפא זצ"ל חדב"נ בעל אך פרי תבואה זי"ע, וועלכער איז געווען אַ דאָפּלטער אייניקל פון רבי הערשעלע מליסקא, ווייל רבי וואלף איז געווען אן איידעם ביי זיין פעטער הגה"ק בעל טל חיים מליסקא זי"ע חדב"נ ומ"מ פונעם אך פרי תבואה. האָט דערציילט הרה"ח ר' יוסף אשכנזי ז"ל משב"ק, אז דער רבי זי"ע האט זיך אמאל אויסגעדרוקט אויפ'ן דרכי הישר והטוב "עס איז א פארלעסליך ספר" און דער רבי פלעגט נאכדערציילן מעשיות פון דעם ספר.

די מצבה אויפ'ן ציון פון הייליגן ישמח משה זי"ע, וואָס איז געשטאַנען ביז די קריג

דער חוט המשולש פון די דריי יאָרצייטן איז דעריבער אַ פּאַסיגע געלעגנהייט נאָכצודערציילן עובדות וסיפּורים וואָס זענען געהערט געוואָרן מפּום ממלל רברבן הרה"ק מסאַטמאַר זי"ע איבער דעם הייליגן רבי ר' הערשעלע מליסקא זי"ע - בפרט מעשיות וואָס האָבן אַ שייכות מיט זיין גרויסן רבי'ן דער ישמח משה - וואָס די אַלע מעשיות האָבן אַ חשיבות גדולה וכפולה, סיי מיט זייער קראַנטקייט אַלס סיפּורים וואָס זענען אַרויסגעקומען מפּי איש אמת, און סיי צוליב זייער הייליגקייט, צייגנדיג דעם קשר אמיץ וואָס דער רבי זי"ע האָט געשפּירט צו דעם גרויסן צדיק.

מען האָט געזען אַ וואונדערליכע זאַך ביים רבי'ן, אַז כ"ח תמוז פלעגט ער ביז'ן קריג יעדעס יאָר פאָרן אויף די יאָרצייט פון זיין זיידן דער ישמח משה זי"ע קיין אוהעל, און אַסאַך יאָרן פלעגט ער אויפ'ן וועג אַהיים זיך אָפּשטעלן אין ליסקא און דאָרט מתפּלל זיין ביים ציון פון זיין זיידנ'ס גרויסער תלמיד. ספּעציעל איז באַקאַנט אַז אין יאָר תרצ"ה ווען זיין ערשטע רעבעצין, הרבנית הצדיקת חוה ע"ה בת הרה"ק מפּלאַנטש זי"ע, איז נישט געזונט געווען, איז דער רבי אַריינגעפאָרן כ"ח תמוז קיין ליסקא און דאָרט איינגעריסן ביים ציון פון הרה"ק רבי הערשעלע זי"ע מיט אַן אויסטערלישע התעוררות לרפואתה, ווי מיר וועלן שפּעטער ברייטער שילדערן אין די סעריע, וואָס האָט געוויזן אויף זיין גרויסן אמונת צדיקים אין דעם גדול וקדוש.

באמת איז דאָס נישט אַזאַ וואונדער, ווייל דער ליסקא צדיק זי"ע איז בחיים חיותו געווען באַקאַנט אַלס גרויסער פועל ישועות, און גדולים צדיקים במיתתם יותר מבחייהם, לאחר הסתלקותו איז זיין ציון הקדוש געווען שטאַרק מפורסם אַלס אַ מקום וואו מען זעהט אָפענע מופתים וישועות. דאָס האָט ער אַליין פאָרגעזאָגט נאָך ביים לעבן, ווי זיין אייניקל הגה"צ רבי חיים אויש זצ"ל דער לופעני רב שרייבט, אַז סמוך להסתלקותו האָט רבי הערשעלע זיך אויסגעדרוקט "איך וועל ענק אויפטוהן אין די זאָקן מער ווי אין די שיך". דאָס זעלבע האָט ער געזאָגט ממש איידער די גסיסה פאַר אַלע וואָס זענען געשטאַנען אַרום זיין בעט "ביי מיין קבר וועט מען געהאָלפן ווערן מער ווי ביים לעבן".

די זאַכן זענען געווען דברים מפורסמים אין דער אַלטער היים, ווי עס האָט געצייגט דער פאַקט אַז אין די לעצטע זיבעציג יאָר איידער די צווייטע וועלט מלחמה זענען די דריי גרעסטע יערליכע צוזאמקונפטן פון חסיד'ישע אידן אין אונגאַרן געווען ביי די דריי יאָרצייטן: ז' אדר אין קאַלוב, כ"ח תמוז אין אוהעל און י"ד אב אין ליסקא.

אפילו נאָך די צווייטע וועלט קריג ווען עס איז אדורך אַ לאַנגע צייט אָפשניט און מען האָט נישט געקענט צוקומען צו קברי צדיקים אין אונגאַרן, איז ביי עלטערע סאַטמאַרער חסידים וועלכע זענען געפאָרן אויף אוהעל - אָנגעהויבן פון די תש"ל יאָרן ווען הרבנית הצדיקת מסאַטמאַר ע"ה פלעגט יערליך אָרגאַניזירן אַ נסיעה צו די יאָרצייטן פון צדיקי בית אוהעל וסיגעט; און ביז'ן היינטיגן טאָג סיי אויף דער יאָרצייט כ"ח תמוז און סיי אַ גאַנץ יאָר - געווען אַ דבר פשוט אַז מען "קען נישט" אַרויסלאָזן "ליסקא" פונעם סדר הנסיעה. עס איז געווען אַ דבר המובן מאליו אַז אויב פאָרט מען קיין אוהעל, פאָרט מען אויך דעם וויניגער ווי א האַלבע שטונדע וועג קיין ליסקא צום גרויסן תלמיד פונעם ישמח משה זי"ע, וויסנדיג דאָס געוואַלדיגע צוגעבינדענקייט וואָס הרה"ק מסאטמאר זי"ע האָט געשפירט צו דעם צדיק וקדוש בעל אך פרי תבואה זי"ע.

היי יאָר אַז מען האָט ב"ה זוכה געווען איבערצושרייבן דאס אייגנטום פונעם בית החיים אין די שטאָט ליסקא אונטער'ן בעלות פון קהל בית ליסקא אין ניו יאָרק, און מען גרייט זיך בקרוב אָנצוהויבן די רענאָוואַציעס ביים ציון הקודש ווי אויך די בוי-אַרבעט פון אַלע נויטיגע איינריכטונגען צו פאַרגרינגערן דעם צוטריט צו דעם מקום קדוש, איז געוויס אַ דבר בעתו צו דערציילן אַביסל פאַר'ן אינגערן דור וואָס ליסקא האָט געמיינט פאַר אוהעל, וואָס אוהעל האָט געמיינט פאַר ליסקא און וואָס ליסקא האָט געמיינט פאַר סאַטמאַר - פאַר מרן רביה"ק זי"ע.

און וואָס דאַרף מען מער ווי נאָכדערציילן לשון צדיק, מעשיות ועובדות וואָס דער רבי האָט אַליין דערציילט איבער דעם ליסקא צדיק, וואָס מיר ווען דאָ ברענגען אין אַ סעריע אַרטיקלען במשך עטליכע וואָכן. מיר וועלן אָנהייבן מיט צוויי באַקאַנטע עובדות וואָס מיר וועלן אויסשמועסן באריכות פון עטליכע מקורות.

האדמו"ר מליסקא ביים ציון הק'

מסוגל צו דערמאַנען דעם נאָמען פאַר תקיעת שופר

צווישן סאַטמאַרער חסידים איז ידוע ומפורסם אז ראש השנה איידער תקיעת שופר האט דער רבי געהאַט אַן ענין גדול צו דערמאַנען דעם נאָמען פון רבי הערשעלע ליסקער זי"ע. ער האט געהאַט עפּעס אַ פאַרבאָרגענעם טעם דערביי, אַז בלויז דערמאַנען זיין נאָמען איז מסוגל פאַר המתקת הדינים. צומאָל ווען ער האָט געהאַט צייט, פלעגט ער ביי "פּאָוזע" פאַר תקיעת שופר דערציילן אַ מעשה פונעם ליסקא רב, און אויב ער האט נישט געהאַט קיין צייט פלעגט ער צומאל בלויז זאָגן "רבי הערשעלע ליסקער איז געווען אַן ערליכער איד".

מער אויספירליך ווערט דערציילט אין קונטרס "דולה ומשקה", עובדות וואָס עס האָט דערציילט הגה"צ רבי משה דוב וויינבערגער זצ"ל אבד"ק פּאַיע, וועלכער האָט כידוע געהאַט די זכי' צו זיין משמש בקודש אין די ערשטע צייטן ווען דער רבי איז אָנגעקומען קיין אַמעריקע, (וויבאַלד ר' יוסף אשכנזי איז געבליבן אין ארץ ישראל צו חתונה האבן). איז דערציילט דאָרט (דף ר') ווי פּאָלגנד:

זייענדיג אַ מקורב אין רבי'נס שטוב, האָט דער פאַיער רב ז"ל בייגעוואוינט ביים רבי'ן אום ראש השנה במשך צוויי יאָר, אַ מערקווירדיגן ענין מיט וואָס דער רבי האָט זיך געגרייט צו תקיעת שופר. דער פאַיער רב האָט דאָס געהערט ביידע טעג ראש השנה תש"ח פאַר תקיעת שופר און די זעלבע זאַך ביידע טעג ראש השנה שנת תש"ט.

פאַר דער רבי איז אַריין אין בית המדרש צו שופר בלאָזן, האָט דער רבי געזאָגט פאַר די מקורבים אַז פאַר תקיעת שופר איז מסוגל צו רעדן פון די פריערדיגע צדיקים, אַז זייער זכות זאָל ממתיק זיין די דינים. און ער האָט אָנגעהויבן צו שמועסן פון הרה"ק רבי צבי הירש מליסקא זי"ע בעמח"ס אך פרי תבואה.

ראש השנה שנת תש"ח האָט דער רבי דערציילט אַ מעשה פון ליסקא רב, אַז ער איז איינמאָל געפאָרן קיין אוהעל כ"ח תמוז, דער יאָרצייט פון הייליגן ישמח משה זי"ע. ער האָט זיך אַ קורצע צייט משתטח געווען אויפ'ן ציון און איז גלייך פון דאָרט אַהיימגעפאָרן, נישט ווי עס איז געווענליך געווען זיין שטייגער, אַז ער פלעגט זיך אָפּרוען אין די אכסניא אין אוהעל, וואו ער פלעגט געזעגענען דעם עולם און ערשט דערנאָך אַהיימפאָרן. יענעם יאָר האָט דער ליסקא רב נישט געוואָלט געזעגענען דעם עולם, נאָר איז גלייך אַהיימגעפאָרן קיין ליסקא.

ווען מ'האָט אים געפרעגט פאַרוואָס ער איילט זיך אַהיימצופאָרן, האָט דער ליסקא רב זי"ע געענטפערט, אַז ער האָט געזען ווי זיין רבי דער ישמח משה שטייט ביי זיין ציון מיט אויסגעשפּרייטע הענט און ער בענטשט אַלע אידן וואָס זענען זיך געקומען משתטח זיין ביי זיין ציון, דעריבער פאָרט ער גלייך אַהיים כדי אַהיימצוטראָגן די ברכה, און ער וויל נישט דאָרט געזעגענען, ווייל ער וויל נישט זיין אַ מורה הלכה בפני רבו.

דער פאַיער רב דערציילט אַז ער איז ערשטוינט געוואָרן אַ יאָר שפּעטער, שנת תש"ט, אַז דער רבי האָט ווידעראַמאָל פאַר תקיעת שופר ביידע טעג דערמאַנט אַ וואָרט אָדער אַ סיפּור פון הייליגן ליסקא רב זי"ע. מ'האָט געזען אַז דער רבי האָט עפּעס אַ ספּעציעלע ענין צו דערמאַנען דעם זכות פון ליסקא רב זי"ע פאַר תקיעת שופר.

עס איז מערקווירדיג אַז דאָס זעלבע האָבן דערציילט די משמשים בקודש פון די שפּעטערדיגע יאָרן. ביז'ן לעצטן יאָר פון די הסתלקות האָט דער רבי כמעט יעדעס יאָר ראש השנה דערמאַנט דעם ליסקא רב, אַן עובדא

ספר

השיב משה

לעמבערג

שנת כתרו ישועה לפ"ק

HEISCHEF MOSCHE

Druck und Verlag des U. W. Salat.

Lemberg 1866.

Nachdruck vorbehalten

שער בלאַט פונעם ערשטן דרוק פון ספה"ק ישמח משה, ערשינען אין יאָר תרכ"ו, נאָך בחיים חיותו פון תלמידו הגדול דער אך פרי תבואה זי"ע (נסתלק תרל"ד) און נכדו הגדול דער ייטב לב זי"ע (נסתלק תרמ"ד)

דער אוהל אין אוהעל אויפ'ן ציון הקדוש פונעם ישמח משה זי"ע איידער די קריג

אָדער אַ תורה, און צוגעלייגט אַז פּאַר תקיעת שופר איז מסוגל צו רעדן פון צדיקים. פיל מאָל האָט ער בלויז דערמאַנט "דער ליסקא רב איז געווען אַן ערליכער איד".

הרה"ח ר' עזריאל גליק ז"ל משב"ק פלעגט איבערזאָגן פון רבי'ן בזה הלשון: "פּאַר תקיעת שופר איז אַ סגולה צו רעדן פון פריערדיגע צדיקים - דער ליסקא רב איז געווען אַ צדיק

די באן סטאנציע אין ליסקא וואו הרה"ק מסאטמאר זי"ע פלעגט אפשטייגן כ"ח תמוז, אויפ'ן וועג אהיים פון די יארצייט אין אוהעל, און אריינפארן אין שטאט מתפלל זיין ביים ציון פון הרה"ק רבי צבי הירש מליסקא זי"ע

אמת". אַמאָל האָט דער רבי געזאָגט דאָס לשון "ערליכער איד" און אַמאָל "צדיק אמת". מער האט ער נישט געזאָגט. דאָס איז געווען איינע פון די וואונדערליכע ענינים וואָס מ'האָט געזען ביים רבי'ן, אין וואָס קיינער האָט נישט געהאַט קיין השגה, שבילו במים רבים ועקבותיו לא נודעו.

די מעשה האָט פּאַסירט נאָר איינמאָל

איבער די מעשה פון רבי הערשעלע מליסקא ביים ישמח משה'ס ציון, איז כדאי צו באַמערקן אַז אין ספר מושיען של ישראל (ח"ב עמוד ק"ל) ווערט געברענגט אַז פילע סאַטמאַרער חסידים האָבן געהערט פון רבי'ן אַז די מעשה האָט פּאַסירט נאָר איין יאָר.

אויך אינעם קונטרס "זכרונות" פון הרה"ח ר' מרדכי שפּיטצער ז"ל, דער באַקאַנטער אייער-סוחר פון וויליאַמסבורג און נאָנטער מקורב פון הרה"ק מסאטמאר זי"ע, וואָס איז ערשינען דורך זיין זוהן הרה"ח ר' אברהם יושע שפּיטצער הי"ו, דערציילט ער:

"מיין פאָטער הרה"ח ר' מרדכי שפּיטצער ז"ל האָט דערציילט, אַז ער פלעגט שפּאַצירן מיט'ן רבי'ן זי"ע אין בעל האַרבער. איינמאָל ביי די יאָרצייט פון ישמח משה זי"ע האָט ער איבערדערציילט פאַר'ן רבי'ן די באַקאַנטע מעשה, אַז ווען הרה"ק רבי הערשעלע מליסקא זי"ע בעל אך פּרי תבואה איז געקומען קיין אוהעל צום ישמח משה'ס ערשטע יאָרצייט, האָט ער געזען ווי דער ישמח משה שטייט און בענטשט אַלע משתטחים מיט זיינע הענט, און ער האָט זיך גלייך אויסגעדרייט און אַהיימגעפאָרן.

האָט דער רבי מעיר געווען דערויף: "דאָס האָט דער ליסקא רב נאָר איינמאָל געזען; עס איז נישט געווען יעדעס יאָר". (דער רבי האָט געמיינט דערמיט צו זאָגן אַז אין אַנדערע יאָרן האָט ער זיך יאָ לאַנג משתטח געווען און איינגעריסן בדבר ישועה ורחמים).

עס איז כדאי צוצוצייכענען אַז אויך אין ספר דרכי הישר והטוב זעהט מען אַז די מעשה האָט פּאַסירט נאָר איינמאָל. דער מחבר, דער פריערדערמאנטער ליסקא אייניקל הגה"צ רבי זאב וואלף גאלדבערגער זצ"ל, שרייבט דאָרט (דף כ"ז ע"א) ווי פאָלגנד: "איך האָב געהערט פון אים (דעם זיידן, בעל אך פּרי תבואה) ווי ער האָט דערציילט אַז ווען עס איז נסתלק געוואָרן הרב הגאון הקדוש מוהר"ם ט"ב זצ"ל (דער ישמח משה) און ער איז געווען צום ערשטן מאָל אויף זיין ציון מקום מנוחתו, האָט זיך אים געדאַכט ווען ער איז אָנגעקומען צום טיר פונעם אוהל, ווי הרב הקדוש שטייט דאָרט און דרשנ'ט אויפ'ן זעלבן שטייגער ווי ער פלעגט יעדעס יאָר זאָגן

די דרשה ביום שלש עשרה מדות, און זיינע הענט זענען אויסגעשפּרייט העכער די קעפּ פונעם ציבור און ער בענטשט זיי".

צוויי סיבות פאַר'ן אַהיימפאָרן גלייך

אויך דער וואָלקאַנער רב הגה"צ רבי יחיאל אויש זצ"ל האָט דערציילט, וואָס ער האָט געהערט פון זיין פאָטער הגה"צ רבי אהרן אויש זצ"ל אבד"ק לופעני, וואָס ער האָט געהערט פון זיין שווער הגה"ק בעל טל חיים מליסקא זי"ע, אַז זיין שווער הגה"ק בעל אך פּרי תבואה מליסקא זי"ע האָט זיך פאַרזוימט אויפ'ן ציון נאָר אַ קורצע צייט און האָט זיך דערנאָך שנעל אַהיימגעיאָגט, זאָגנדיג אַז ער האָט געזען ווי זיין הייליגער רבי בענטשט אַלע מתפללים מיט אויסגעשפּרייטע הענט ווי ביי ברכת כהנים, און דערפאַר האָט ער זיך אַהיימגעאיילט, כדי אַריינצוברענגען די ברכה וואָס ער האָט באַקומען, גלייך אין זיין הויז.

הרה"ח ר' אלי' דוד הלוי טירנויער ז"ל האָט דערציילט אַ גירסא וואָס ער האָט אַליין געהערט פון הרה"ק מסאַטמאַר זי"ע. אַז דער סדר פון הרה"ק רבי צבי הירש מליסקא זי"ע איז געווען, אַז יעדעס יאָר ווען ער איז געפאָרן אויף אוהעל צו די יומא דהילולא פון זיין רבי'ן הגה"ק בעל ישמח משה זי"ע, פלעגט ער אויפ'ן וועג אַהיים זיך אָפּשטעלן אין די שטאָט פּאָטיק, דאָרט האָט ער גענומען קוויטלעך מיט פּדיונות און דערנאָך פלעגט ער דאָרט איבערנעכטיגן. איין יאָר האָט ער זיך נישט אָפּגעשטעלט אין פּאָטיק, נאָר איז גלייך אַהיימגעפאָרן קיין ליסקא, און יעדער האָט זיך געוואונדערט דערויף. ווען מען האָט אים געפרעגט דעם טעם, האָט הרה"ק מליסקא זי"ע געענטפערט, אַז ער האָט געזען ווי זיין הייליגער רבי דער ישמח משה בענטשט יעדן איינעם ביים ציון, האָט ער געוואָלט אַהיימברענגען די ברכה ביז צו זיך אין שטוב אַריין.

דער סיבה פאַרוואָס ער איז גלייך אַהיימגעפאָרן, ברענגען אַלע, אַז ער האָט געוואָלט אַהיימפירן די ברכה גלייך צו זיך אין שטוב אַריין. אין מושיען של ישראל ווערט אבער געברענגט, אַז איינמאָל האָט דער רבי דערציילט, אַז דער ליסקא רב האָט געזאָגט, אַז וויבאַלד ער האָט געזען זיין רבי'ן בענטשן דעם ציבור ווי ביים לעבן, אויב אַזוי איז די שטאָט אוהעלי נאָך פאַררעכנט ווי "אתרא דמר" פונעם ישמח משה, דעריבער וויל ער זיך נישט פירן ווי אַ רבי אין זיין רבי'נס שטאט...

ווי געברענגט פריער פונעם ספר "דולה ומשקה", האָט אויך דער פאַיער רב זצ"ל געהערט פון רבי'ן ראש השנה תש"חביידע סיבות, סיי אַהיימצופירן די ברכה אין שטוב אַריין און סיי נישט צו זיין אַ מורה הלכה בפני רבו.■